

Методичні аспекти розрахунку продуктивності праці на макрорівні

Стаття присвячена питанням розрахунку продуктивності праці та проблемам, що пов'язуються з необхідністю вдосконалення статистичної бази на макрорівні.

Ключові слова: продуктивність праці, валовий внутрішній продукт, валова додана вартість, зайнятість, макрорівень, види промислової діяльності.

Статья посвящена вопросам расчета производительности труда и проблемам, связанным с необходимостью совершенствования статистической базы на макроуровне.

Ключевые слова: производительность труда, валовой внутренний продукт, занятость, валовая добавленная стоимость, макроуровень, виды промышленной деятельности.

The article is devoted to the calculation of the productivity of labour and the problems associated with the need to improve the statistical base at the macro level.

Keywords: labour productivity, gross domestic product, employment and macro-level, industrial activities.

Постановка проблеми. Для того щоб Україна була в змозі вирішувати завдання розвитку, відповідати на внутрішні та глобальні виклики, в середньостроковій перспективі потрібна підтримка високих темпів економічного зростання в порівнянні з тими, які можуть собі дозволити розвинені країни. При цьому демографічні тенденції не залишають надій на те, що це зростання може бути забезпечене за рахунок простого збільшення пропозиції трудових ресурсів. Навпаки, в найближче десятиліття слід чекати зниження чисельності і постаріння населення. Все це означає, що довгострокове економічне зростання може бути забезпечене тільки за рахунок зростання продуктивності праці. В цій ситуації стає необхідним включення показника продуктивності праці в систему прогнозних соціально-економічних показників, розробка методичного забезпечення його розрахунку та комплексу заходів по кардинальному підвищенню продуктивності праці в українській економіці.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемами визначення та розрахунку продуктивності праці займалися такі вчені, як В. Беседін, І. Бондар, О. Воронін, Т. Костишина, Г. Куліков, В. Дієсперов, Е. Лібанова, Л. Лісгор, О. Левченко, І. Манцуров, В. Найдьонов, А. Ревенко, М. Семикіна, О. Сологуб.

У сучасній російській економічній літературі значний внесок у розробку проблеми оцінки продуктивності зробили І. Борщевський, І. Долінська, В. Бессонов, С. Цухло, І. Воскобойніков, А. Френкель та інші автори.

Зарубіжні підходи до інтерпретації продуктивності праці і її кількісної оцінки представлені в роботах Г. Ніколетті, Л. Райхліна, С. Беверіджа, К. Нельсона, Р. Кінга, Г. Еванса, П. Агійона, Д. Кендрика, К. Куросави, А. Лоулора, С. Мосса, К. Нортонна, І. Прокопенко, Д. Синка, Г. Емерсона та ін.

Мета статті. Запропонувати методичні положення щодо розрахунку показника продуктивності праці та окреслити коло проблем щодо вдосконалення статистичної бази для такого розрахунку.

Виклад основного матеріалу. Результати розвитку економіки визначаються наявністю ресурсів і ефективністю їх використання. Головним серед ресурсів виробництва є трудові ресурси, а визначальним показником їхнього використання є продуктивність праці, що розраховується як відношення результату до витрат ресурсів. З переходом України до ринкової економіки зменшилася увага до показника продуктивності праці, бо вважається, що ефективність функціонування економіки вимірюється валовим внутрішнім продуктом (ВВП). Але маса ВВП, з одного боку, залежить від кількості працюючих, а з іншого – від їх продуктивності праці. Тобто показник продуктивності праці як такий, що додатково характеризує ефективність використання ресурсів і разом з кількістю працюючих визначає обсяги ВВП, а відповідно, і заробітну плату та рівень життя населення, має використовуватися в процесі управління розвитком економіки.

Важливість високої продуктивності праці для всіх видів економічної діяльності обумовлюють необхідність впливу на цей показник. Одна з підсистем управління продуктивністю праці – її розрахунок, який за своєю суттю є початковим етапом будь-якого процесу управління.

Ознайомлення з методичним забезпеченням, технологіями проведення і інтерпретації розрахунків продуктивності праці в європейських країнах та інших розвинутих країнах показують важливість такої роботи для ефективного становлення державного макроекономічного прогнозування в Україні [1–4].

В Україні вже були розроблені методичні рекомендації щодо розрахунку цього важливого показника. Але аналіз показує необхідність вдосконалення методичних рекомендацій (наказ Мінекономіки від 26.12.2008 №916 «Про затвердження Тимчасових методичних рекомендацій розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності») щодо розрахунку продуктивності праці в частині оцінки впливу продуктивності праці на ВВП у цілому та в розрізі видів економічної діяльності (в тому числі видів промислової діяльності) за звітний та на прогнозний періоди [5].

Продуктивність праці на рівні національної економіки розраховується як відношення ВВП в економіці в цілому до кількості зайнятих:

$$ПП_{Et} = ВВП_t / KЗ_t \quad (1)$$

де $ВВП_t$ – валовий внутрішній продукт в економіці в цілому в постійних цінах для цілей проведення динамічного аналізу продуктивності праці або ВВП в економіці в цілому у фактичних цінах для цілей проведення статичного аналізу; $KЗ_t$ – кількість зайнятих; t – період, для якого проводиться розрахунок.

Відповідно до отриманих абсолютних показників продуктивності праці в постійних цінах, розрахованих для цілей проведення динамічного аналізу, з аналітичною метою розраховуються відносні показники, що характеризують зміну продуктивності праці в часі (табл. 1).

Продуктивність праці за видами економічної діяльності пропонується розраховувати як відношення ВДВ i -го виду економічної діяльності в постійних або фактичних цінах періоду, для якого проводиться розрахунок (t), до кількості зайнятих i -го виду економічної діяльності в періоді, для якого проводиться розрахунок (t):

$$ПП_{ВДВt}^i = ВДВ_t^i / KЗ_t^i \quad (2)$$

де $ПП_{ВДВt}^i$ – продуктивність праці i -го виду економічної діяльності; $ВДВ_t^i$ – валова додана вартість i -го виду економічної діяльності в постійних або фактичних цінах; $KЗ_t^i$ – кількість зайнятих i -го виду економічної діяльності; t – період, для якого проводиться розрахунок.

На базі абсолютних показників розраховуються відносні показники, що характеризують зміну продуктивності праці в часі. Індекс продуктивності праці визначається як відношення продуктивності праці i -го виду економічної діяльності в постійних цінах у періоді, для якого проводиться розрахунок (t), до продуктивності праці i -го виду економічної діяльності в попередньому періоді ($t-1$).

$$ІПП_{ВДВt}^i = ПП_{ВДВt}^i / ПП_{ВДВt-1}^i \quad (3)$$

де $ІПП_{ВДВt}^i$ – індекс продуктивності праці i -го виду економічної діяльності в постійних цінах у періоді, для якого проводиться розрахунок (t); $ПП_{ВДВt}^i$ – продуктивність праці i -го виду економічної діяльності в постійних цінах періоду, для якого проводиться розрахунок (t); $ПП_{ВДВt-1}^i$ – продуктивність праці i -го виду економічної діяльності в постійних цінах у попередньому періоді ($t-1$).

Розрахунок продуктивності праці проводиться для таких видів економічної діяльності на рівні секцій КВЕД, як:

- сільське господарство, мисливство, лісове господарство (секція А);
- рибальство, рибництво (секція В);
- добувна промисловість (секція С);
- переробна промисловість (секція D);
- виробництво та розподілення електроенергії, газу та води (секція E);
- будівництво (секція F);
- торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (секція G);
- діяльність готелів та ресторанів (секція H);
- діяльність транспорту та зв'язку (секція I);
- фінансова діяльність (секція J);
- операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям (секція K);
- державне управління (секція L);
- освіта (секція M);
- охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (секція N);
- надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту (секція O).

Слід відмітити, що розрахунок продуктивності праці за видами економічної діяльності забезпечений статистичною інформацією в повному обсязі, за виключенням чисельності зайнятих по кварталах.

Таблиця 1. Продуктивність праці в цілому по економіці України

	Продуктивність праці в цілому			
	у % до відповідного періоду попереднього року, в цінах 2007 року	у % до попереднього періоду поточного року, в цінах 2007 року	у цінах 2007 року, тис. грн./особу	індекс продуктивності праці до 2007 року
1	2	3	4	5
I кв.	104,1	83,6	7,99	x
II кв.	105,4	118,2	8,05	x
III кв.	103,1	117,3	7,89	x
IV кв.	102,7	102,0	8,39	x
2010 рік	103,7	118,5	32,30	93,6
I кв.	105,0	85,2	8,41	x
II кв.	103,7	120,1	8,36	x
III кв.	106,5	119,5	8,35	x
IV кв.	104,2	96,8	8,76	x
2011 рік	104,9	121,6	33,87	98,2
I кв.	102,5	80,6	8,62	x
II кв.	102,2	119,0	8,54	x
III кв.	98,4	111,0	8,21	x
IV кв.	97,7	97,7	8,56	x
2012 рік	98,7	107,0	33,89	98,2
I кв. 2013 року	98,9	100,0	8,51	x

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Індекс продуктивності праці за видами промислової діяльності визначається як відношення індексу промислової продукції i -го виду промислової діяльності до попереднього періоду ($I_{пр,пт}$) до індексу середньорічної кількості працівників, до попереднього періоду i -го виду промислової діяльності ($IKP_{сер,т}$):

$$I_{пт,t} = I_{пр,пт} / IKP_{сер,t} \quad (4)$$

Розрахунок продуктивності праці проводиться для таких видів промислової діяльності на рівні підсекцій КВЕД, як:

Добувна промисловість:

- добувна ПЕКК;
- добувна КК крім ПЕ.

Переробна промисловість:

- виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів;
- легка промисловість;
- оброблення деревини, та виробництво виробів з деревини, крім меблів;
- целюлозно-паперове виробництво, видавнича діяльність;
- виробництво коксу, продуктів нафтопереробки;
- хімічна та нафтохімічна промисловість;
- виробництво іншої неметалевої продукції;
- металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів;
- машинобудування.

Виробництво та розподілення електроенергії газу та води.

До наведених розрахунків у табл. 2 слід відноситись обережно, оскільки показник обсягу промислової продукції статистично включає обсяг проміжних витрат, що завищує оцінку результату, а показник середньорічної кількості працівників становить половину від кількості зайнятих, що зменшує витрати праці.

Існують ще деякі проблеми методичного характеру в розрахунках продуктивності праці за видами промислової діяльності. Так, статистика промисловості надає інформацію щодо обсягу реалізованої промислової продукції в поточних цінах та індексовому виразі. Наразі показник валової доданої вартості державними органами статистики не розробляється, що звужує

можливості для уніфікації розрахунків. Офіційна інформація вказує, що на сьогодні показники продуктивності праці розробляються за застарілою методикою, яка включає виключно галузі сфери матеріального виробництва, і не враховують змін, які відбулися внаслідок переходу до ринкової економіки [7].

Також у процесі дослідження було виявлено, що показник чисельності зайнятих в збірнику «Економічна активність населення» подається в середньому за період (поквартально) і в середньому за рік. В експрес-випуску по економічній активності населення показник чисельності зайнятих подається: в середньому за перший квартал і далі кумулятивно по кварталах, за півріччя, за дев'ять місяців, а не в середньому за конкретний період, що не уможливує використання в розрахунках.

Щодо розрахунків продуктивності праці за видами промислової діяльності джерелом інформації є статичний збірник «Промисловість України». Проте показник чисельності зайнятих по кварталах у цьому збірнику відсутній. У наявності є показники середньорічної кількості працівників, середньооблікової кількості штатних працівників та середньорічної кількості працівників в еквіваленті повної зайнятості, які за величиною, як було відзначено вище, відрізняються від чисельності зайнятих за гармонізованою оцінкою.

З метою підвищення якості здійснення розрахунків продуктивності праці пропонується привести статистичну базу макропоказників та показників ринку праці до уніфікованого вигляду.

Для успішної реалізації Стратегії розвитку статистики в частині забезпечення статистики продуктивності пропонується впровадження статистичної звітності щодо показника чисельності зайнятих за видами економічної та промислової діяльності по кварталах.

Що стосується результуючого показника, то показник ВДВ за видами промислової діяльності в збірнику відсутній. Ця інформація подається в таблицях «витрати-випуск» (в номінальному виразі) з запізненням, що унеможливує розрахунок продуктивності праці за останній звітний рік та

Таблиця 2. Продуктивність праці зайнятих за видами промислової діяльності в економіці України

	Індекс продуктивності праці (на базі індексу промислової продукції)		
	2010	2011	2012
Добувна промисловість	104,6	108,7	103,2
Добувна ПЕКК	96,9	109,9	104,9
Добувна КК крім ПЕ	114,3	105,6	101,5
Переробна промисловість	114,0	109,6	98,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	104,0	102,1	102,8
Легка промисловість	103,3	133,9	96,5
Оброблення деревини, та виробництво виробів з деревини, крім меблів	109,6	108,4	96,2
Целюлозно-паперове виробництво, видавнича діяльність	91,5	101,9	106,8
Виробництво коксу, продуктів нафтопереробки	117,7	93,4	83,2
Хімічна та нафтохімічна промисловість	120,2	116,4	108,5
Виробництво іншої неметалевої продукції	108,5	119,1	99,5
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	117,5	111,8	111,8
Машинобудування	136,3	115,3	94,3
Виробництво та розподілення електроенергії газу та води	110,1	108,5	108,5

по кварталах поточного року. Тому слід Держстату забезпечити розрахунки продуктивності праці інформацією про ВДВ за видами промислової діяльності.

Висновок

Експериментальні розрахунки щодо оцінки величини і зміни рівня показників продуктивності праці в розрізі видів економічної діяльності за 2010, 2011, 2012 роки свідчать про можливість виконання систематичних розрахунків показників продуктивності праці для задіяння їх в аналізі і прогнозуванні розвитку економіки. Органи виконавчої влади, наукові інститути та інші установи в межах своєї компетенції можуть використовувати їх для оцінки рівня та динаміки продуктивності праці та відповідно вироблення управлінських рішень щодо підвищення рентабельності, технічного та організаційного реформування виробництва, управління людськими ресурсами, формування цінової політики, оцінки пріоритетності галузей тощо.

Завдяки реалізації цього способу чисельність учасників і користувачів системи буде значно розширена. Поряд із Міністерством економіки України та Державною службою статистики учасниками і користувачами системи за своїми секторами можуть стати Міністерство фінансів України, Міністерство промислової політики та інші галузеві міністерства, Національний банк України, Міністерство праці та соціальної політики. А користувачами в частині показника продуктивності праці – Адміністрація Президента України,

Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України. Крім того, вони можуть бути представлені в Інтернеті. Окремі показники за запитаннями можуть надаватися підприємствам і організаціям, а також фізичним особам.

Список використаних джерел

1. Методологические рекомендации по расчетам совокупных затрат труда по производству товаров и услуг на всех видах работ и показателя производительности труда по видам экономической деятельности. – [Электрон. ресурс] / Режим доступа: http://www.gks.ru/free_doc/new_site/vvp/metod-prtrud.doc
2. Совместное совещание ЕЭК/Евростата / ФАО/ОЭСР по европейской продовольственной и сельскохозяйственной статистике. Женева, 17–19 октября 2001 г. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unece.org/stats/documents/ces/ac.61/2003/1.r.pdf>
3. KLEMS 1. EU KLEMS Growth and Productivity Accounts. Part 1. Methodology. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eu-klems.net>
4. Руководство ОЕСР по измерению роста производительности на уровне отрасли и на агрегированном уровне, Париж. – 2001.
5. Тимчасові методичні рекомендації розрахунку продуктивності праці в цілому в економіці та за видами економічної діяльності. Затверджено Наказом Міністерства економіки України від 26.12.2008 №916. – [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
6. Економічна активність населення України 2011: стат. збірник. / Державна служба статистики України: – К., 2012. – 205 с.
7. Статистична інформація. Національні рахунки. Ринок праці. [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

С.О. РАДЗИЄВСЬКА,
к.е.н., Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

Євразійська континентальна інтеграція та Україна

Стаття присвячена проблемі вибору алгоритму інтеграції України у світову економіку. Автор обґрунтовує необхідність дослідження цієї проблеми не у широко вживаних термінах пріоритетності вибору європейського чи євразійського вектора, а в контексті євразійської континентальної інтеграції, спрямованої на послідовне у часі утворення широкої євразійської зони економічного співробітництва та трансконтинентальної кооперації за участі СНД та ЄС при першочерговій інтеграції України з ЄП, а також із виходом на АТР.

Ключові слова: євразійський простір, євразійство, Європейський Союз, Євразійський економічний союз, євразійська континентальна інтеграція.

Стаття посвящена проблеме нахождения алгоритма интеграции Украины в мировую экономику. Автор обосновывает необходимость исследования этой проблемы не в широко используемых терминах приоритетности

выбора европейского или евразийского вектора, а в контексте евразийской континентальной интеграции, направленной на последовательное во времени создание широкой евразийской зоны экономического сотрудничества и трансконтинентальной кооперации с участием СНГ и ЕС при первоочередной интеграции Украины с ЕП, а также с выходом на АТР.

Ключевые слова: евразийское пространство, евразийство, Европейский союз, Евразийский экономический союз, евразийская континентальная интеграция.

The article is focused on the issue of finding the algorithm of Ukraine's integration into the world economy. The author argues that there exist a necessity to confront the problem not in the framework of widely-accepted approach viewed as the priority choice between european or eurasian vector but in the context of the eurasian continental integration, directed towards successive creation